

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สิทธิทางการศึกษาเป็นสิทธิพื้นฐานที่ทุกคนมีอยู่ และพึงได้รับการตอบสนองโดยเท่าเทียมกันอย่างยุติธรรม โดยไม่คำนึงถึง เชื้อชาติ ศาสนา เพศ วัย และฐานะทางสังคม ดังที่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้ระบุแนวความคิดดังกล่าวไว้ในมาตราที่ 26 ดังนี้คือ

"มาตรา 26

(1) ทุกคนมีสิทธิทางการศึกษา การศึกษาจะต้องให้เปล่าในชั้นประถมศึกษา หรือชั้นพื้นฐานเป็นอย่างน้อย และการประถมศึกษาจะต้องเป็นการศึกษาภาคบังคับ การศึกษาในระดับเทคนิค และวิชาชีพจะต้องจัดให้มีความกว้างขวาง และจะต้องจัดให้มีความเสมอภาคในการศึกษาขั้นอุดมศึกษา ทั้งนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสามารถของแต่ละบุคคล

(2) การศึกษาจะต้องทำให้บุคคลมีพัฒนาการที่สมบูรณ์ ในด้านบุคลิกภาพ มีความเคารพในเรื่องสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน การศึกษาจะต้องก่อให้เกิดความเข้าใจ การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น มิตรภาพระหว่างชาติ ศาสนาและเผ่าพันธุ์ และส่งเสริมกิจกรรมของสหประชาชาติ

(3) บิดามารดามีสิทธิที่จะเลือกประเภทของการศึกษาให้บุตรของตน"¹

---

¹Louis Francois, The Right to Education From Proclamation to Achievement 1948-1968 (France; Berger-Levrault, 1968), p.25.

จากมาตรา 26 วงเล็บหนึ่ง ไค้ก่อให้เกิดรูปแบบ ของการจัดการศึกษาที่มีลักษณะ เป็นสากล คือการกำหนดให้การศึกษาในระดับประถมศึกษา เป็นบริการที่รัฐพึงจัดให้ประชาชน ในรูปให้เปล่า หรือกึ่งให้เปล่า และเป็นการศึกษาภาคบังคับ ส่วนการศึกษาชั้นที่สูงกว่าชั้น ประถมศึกษา คือชั้นมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา มักจะใช้วิธีการคัดเลือกเอาเด็กนักเรียนที่มีความรู้ ความสามารถ และสติปัญญาดี ให้คงอยู่ในระบบการศึกษาแต่ละช่วงต่อไป ระบบการ จัดการศึกษาที่มีลักษณะแบบการต่อชั้นมันโค ที่อาศัย วิธีการสอบเพื่อเลื่อนไปตามลำดับชั้นใน แต่ละชั้นการศึกษาต่าง ๆ ดังกล่าว ไค้ก่อให้เกิดปัญหาทางการศึกษาที่สำคัญ 2 ปัญหาด้วยกัน คือ ปัญหาเกี่ยวกับการกระจายโอกาส และความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษา และปัญหา เกี่ยวกับการสอบตกซ้ำชั้น และการออกกลางคันของเด็กนักเรียน ทั้งนี้อาจเห็นได้จากผล การศึกษา และวิจัยต่าง ๆ มากมาย ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ที่ชี้ให้เห็นว่าระบบการคัดเลือกเด็กนักเรียนดังกล่าว ไม่ไค้ก่อให้เกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริง ระบบดังกล่าวทำให้มีคนส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้ผลประโยชน์จากการศึกษาอย่างเต็มที่ ในขณะที่ คนส่วนใหญ่จำเป็นต้องออกไปจากระบบการศึกษา หรือไม่ได้รับประโยชน์จากการศึกษาอย่างเต็มที่ ปัญหาทั้ง 2 ประการนี้แม้จะเป็นปัญหาที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มาเป็นเวลานานแล้ว ก็ตาม แต่ปัญหาดังกล่าวก็ยังคงเป็นปัญหาที่ยังแก้ไขไม่ได้ หรือไม่ไค้แก้ไขอยู่ในปัจจุบัน ดังที่ แกรมบส์ (Grambs) ไค้สรุปไว้ว่า "ปัญหานี้เป็นปัญหาหนึ่งที่ยากที่จะแก้ไขได้ เพราะผู้ที่ ได้รับผลประโยชน์จากระบบดูเหมือนจะมีแรงกระตุ้นอย่างมากที่จะจัดการแก้ไข ส่วนผู้ที่ไม่ได้ รับประโยชน์จากระบบก็มักจะขาดอำนาจ และความรูว่าจะทำอย่างไรถึงจะแก้ไขได้"¹

สำหรับประเทศไทยนั้น ไค้มีการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทั้ง 2 ประการบ้าง ในช่วง ก่อนปีพหุศักราช 2517 แต่ในช่วงระหว่างปี 2517-2518 ไค้มีการศึกษา และวิพากษ์-วิจารณ์เรื่องเกี่ยวกับรูปแบบของการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง เช่น อภิขัย พันธเสน

¹Jean Dresden Grambs, Schools, Scholars and Society

ได้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับปริมาณการใช้งบประมาณในการศึกษาที่กระจายไปยังนักเรียนใน
ระดับต่าง ๆ ได้สรุปไว้ว่า นักเรียนที่มีความสามารถมีอาชีพเป็นเกษตรกร ที่มีโอกาสได้เข้า
มารับการศึกษาในชั้นประถม แต่เมื่อต้องเข้ามาในระบบการศึกษาที่ใช้วิธีแพ็คค็อก
จะเหลือน้อยลงเรื่อย ๆ ด้วยความจำเป็น หรือข้อจำกัดบางประการ และเนื่องจากการ
ผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการใช้บรรทัดฐานอันเดียวกันมาวัดนักเรียนที่มาจากสภาพแวดล้อมที่
ต่างกัน จึงทำให้มีนักเรียนที่มาจากครอบครัวเกษตรกรเพียง 9 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่ผ่านการ
คัดเลือกมาศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยได้ ทั้งที่ประเทศไทยมีเกษตรกรประมาณ 80
เปอร์เซ็นต์ของประเทศ¹ หรือคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ได้เสนอแนว
ทางเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา โดยได้เสนอให้เห็นถึงเหตุผลที่จำเป็นต้องมีการปฏิรูป ว่า
เนื่องจากสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป สภาพการเปลี่ยนแปลงแนวความ
คิดของคนไทย และสภาพการดำเนินงานทางการศึกษาในขณะนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหา และ
ความสูญเสียทางการศึกษาขึ้นมากมาย² เป็นต้น

แม้ว่าข้อเสนอแนะของ คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาคังกล่าว จะมีผลทำให้เกิด
การเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการศึกษาในปี พ.ศ. 2520 แต่ก็ไม่ได้เปลี่ยนรูปแบบของวิธีการ
ในการศึกษาอย่างจริงจังนัก ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยต่าง ๆ หลังช่วงปีพหุศักราช
2520 ที่ยังคงชี้ให้เห็นว่า นักเรียนที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อในชั้นการศึกษาที่สูงขึ้น หรือนักเรียน
ที่สอบตกซ้ำชั้น หรือออกกลางคัน ไม่ใช่เนื่องจากมีตัวแปรด้านความสามารถและสติปัญญา
เข้ามาเกี่ยวข้องของควยเพียงด้านเดียว แต่ยังมีตัวแปรด้านอื่น ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องของควยอีก

¹ อภิชัย พันธเสน, "ผลของการกระจายรายได้จากระบบการศึกษาในปัจจุบัน"
การศึกษายุทธศาสตร์หรือปฏิวัติ. (กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2518), หน้า 309-346.

² คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, แนวทางปฏิรูปการศึกษาสำหรับ
รัฐบาลในอนาคต. (กรุงเทพฯ : สมาคมอาจารย์อุดมศึกษาแห่งประเทศไทย, 2518),
หน้า 2.

2 คำน คือตัวแปรด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง และด้านสถานภาพของโรงเรียน เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กับตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบ 3 คำน ของการศึกษา คือองค์ประกอบทางครอบครัว (เช่น ทัศนคติและความคาดหวัง, อาชีพบิดา, จำนวนปีการศึกษาของพี่ ๆ) องค์ประกอบของตัวเด็กเอง (เช่น ทัศนคติและความคาดหวัง, เพศ, จำนวนเพื่อนสนิท, การฟังวิทยุ, ผลการเรียนชั้นประถมปีที่ 7) และองค์ประกอบด้านโรงเรียน (เช่น อัตราครู : นักเรียน, การมีห้องสมุดในโรงเรียน)¹ และศิริชัย กาญจนวาสี² ได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับการสอบตกซ้ำชั้น และการออกกลางคันของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กับองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น คุณลักษณะของครู, คุณลักษณะของนักเรียน, ความสัมพันธ์ในครอบครัว สภาพเศรษฐกิจ-สังคม สภาพโรงเรียน เป็นต้น

ผลจากการศึกษาที่ผ่านมาชี้ให้เห็นได้ว่า การเลื่อนไปตามระดับชั้นในแต่ละชั้นของการศึกษา ที่มีผลในเรื่องเกี่ยวกับโอกาสทางการศึกษา การสอบตกซ้ำชั้น และการออกกลางคัน ขึ้นอยู่กับตัวแปรในองค์ประกอบ 3 คำนด้วยกัน คือด้านครอบครัว ตัวนักเรียนเอง และโรงเรียน ดังนั้นเพื่อที่จะศึกษาให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบดังกล่าว กับการเลื่อนระดับชั้นของการศึกษา ภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาใน พ.ศ. 2520 ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษา และเปรียบเทียบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 2 คำน คือสถานภาพ ด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง และสถานภาพส่วนตัวของนักเรียน ที่มีต่อการเลื่อนระดับชั้นเรียนจากชั้นประถมศึกษาไปสู่มัธยมศึกษาตอนต้น และเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการศึกษา เป็นการศึกษา

¹สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา. (กรุงเทพฯ : เอราวัลการพิมพ์, 2522), หน้า 74.

²ศิริชัย กาญจนวาสี, "องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคัน และการสอบตกซ้ำชั้นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญา-มหาบัณฑิต แผนกวิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521).

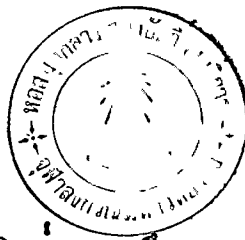
เฉพาะกรณี โดยจะเลือกศึกษาความสัมพันธ์ดังกล่าวในจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อค่าโดยตลอด และเป็นจังหวัดที่มีจำนวนนักเรียนเข้าสอบค่า และ/หรือมีจำนวนนักเรียนที่สอบไม่ผ่านในแต่ละชั้น โดยเฉพาะชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนสูง ซึ่งจังหวัดที่มีลักษณะดังกล่าว ที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษาคือ จังหวัดกำแพงเพชร¹ สาเหตุที่ผู้วิจัยไม่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบด้านสภาพของโรงเรียน กับการเลื่อนระดับชั้นของนักเรียน เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ศึกษาเรื่องนี้ไว้โดยละเอียดแล้ว โดยศึกษาข้อมูลทั้งประเทศ² ทั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าข้อค้นพบที่ได้นอกจากจะทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนได้ชัดเจนขึ้นแล้ว ยังจะเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ที่จะได้แก้ไขหรือปรับปรุง ในเรื่องปัญหาเกี่ยวกับความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา การสอบตกซ้ำชั้น และการออกกลางคันของนักเรียน โดยเฉพาะในจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อค่า ได้เป็นอย่างดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง และด้านสภาพส่วนตัวของนักเรียน กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนใน 3 ช่วงการศึกษา คือในช่วงการศึกษามัธยมศึกษา, ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับ และในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับ แต่เนื่องจากในการศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยไม่อาจใช้ข้อมูลแบบอนุกรมเวลา (time series data) เพราะต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานต่อเนื่องกัน ดังนั้นผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลแบบตัดตอน (cross section data) โดยจะศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบทั้ง 2 ด้าน จากนักเรียนที่เรียนอยู่ในระดับชั้นเรียนที่ต่างกัน ดังนั้นคือ

¹ คุรายละเอียดสภาพทั่วไปทางการศึกษา ของจังหวัดกำแพงเพชร ในบทที่ 2 หน้า 26.

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงานนายกรัฐมนตรี. ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา. หน้า 38-59.

1.1 ระดับชั้นที่แตกต่างกันในระหว่างการศึกษาระดับมัธยม (ประถมศึกษาปีที่ 5 และประถมศึกษาปีที่ 6)

1.2 ระดับชั้นที่แตกต่างกันในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมปีที่ 1)

1.3 ระดับชั้นที่แตกต่างกันในระหว่างการศึกษาต่อจากภาคบังคับ (มัธยมปีที่ 1 และมัธยมปีที่ 2)

2. เพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของตัวแปรในช่วงการศึกษาต่าง ๆ ข้างต้น

สมมุติฐานในการวิจัย

จากการศึกษาแนวความคิด และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลื่อนระดับชั้นเรียน ผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานของการวิจัยดังนี้

1. ตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบด้านสถานภาพส่วนตัวของนักเรียนที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียน ในแต่ละช่วงการศึกษาที่มีนัยสำคัญคือ เพศ เชาวนปัญญา จำนวนพี่น้องของนักเรียน ลำดับที่ของการเป็นบุตร การช่วยทำงานบ้าน การขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน การหนีเรียน และการมีอาหารกลางวันรับประทาน ทั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าตัวแปรต่าง ๆ ดังกล่าว จะมีความสัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในลักษณะ และเหตุผลต่าง ๆ กันดังนี้

1.1 เพศ ผู้วิจัยคาดว่านักเรียนเพศชาย จะมีโอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนสูงกว่า นักเรียนเพศหญิง ทั้งนี้เนื่องจากค่านิยมของสังคมในปัจจุบันยังคงให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง และมีผลการวิจัยหลายชิ้นทั้งของต่างประเทศและของประเทศไทย ที่ชี้ให้เห็นว่า นักเรียนเพศชายมีโอกาสมากกว่านักเรียนเพศหญิง เช่น ผลการวิจัยของไวเฟิล (1956) แกรมส์ (1978) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520)¹

¹ ุรายละเอียดของผลการวิจัยด้านโอกาสทางการศึกษา และด้านการสอบตกซ้ำชั้น และออกกลางคัน ที่อ้างถึงในบทที่ 2 หน้า 12-23.

1.2 **เชาวนปัญญา** การเลื่อนระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้นของนักเรียน ควรจะขึ้นอยู่กับเชาวนปัญญาของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่มีเชาวนปัญญาสูง ควรจะเป็นผู้ที่สามารถอยู่ในระบบการศึกษาต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงคาดว่า นักเรียนที่มีเชาวนปัญญาสูง จะมีโอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนสูงกว่านักเรียนที่มีเชาวนปัญญาต่ำ

1.3 **จำนวนพี่น้องของนักเรียน** การที่นักเรียนมีพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือพี่น้องที่กำดั่งเรียนหลายคน อาจทำให้ผู้ปกครองของนักเรียนไม่สามารถส่งเสียให้นักเรียนเรียนในระดับชั้นที่สูงได้ ดังนั้นนักเรียนที่มีจำนวนพี่น้องหลายคนจึงน่าจะมีโอกาสต่ำในการเลื่อนระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้น

1.4 **ลำดับที่ของการเป็นบุตร** นักเรียนที่เป็นบุตรในลำดับที่ท้าย ๆ น่าจะมีโอกาสสูงกว่านักเรียนที่เป็นบุตรในลำดับที่ต้น ๆ ในการเลื่อนระดับชั้นเรียนเพราะ ถ้าผู้ปกครองมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ นักเรียนเป็นบุตรในลำดับที่ต้น ๆ อาจต้องออกจากระบบการศึกษา เพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน และเพื่อช่วยฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

1.5 **การช่วยทำงานบ้าน** การที่นักเรียนต้องช่วยทำงานบ้านมาก อาจทำให้นักเรียนขาดความเอาใจใส่ในการเรียน หรืออาจทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ซึ่งน่าจะมีผลให้นักเรียนไม่สามารถเลื่อนระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้นได้ และนอกจากนี้ผู้ปกครองที่ต้องการให้นักเรียนช่วยทำงานบ้านมาก อาจไม่ให้นักเรียนเรียนต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น

1.6 **การขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน** นักเรียนที่ขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงานบ่อยครั้ง น่าจะมีโอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนสูงกว่าผู้ที่ต้องขาดเรียนบ่อยครั้ง ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลในตนเองเกี่ยวกับการช่วยทำงานบ้าน และมีผลงานวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นว่า นักเรียนที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อ เนื่องจากนักเรียนต้องช่วยทำงาน เช่น ผลการวิจัยของ คอรัโดว่า (1975) โบรแกน (1979) กรมสามัญศึกษา (2509) สมใจหอมเย็น (2513) และนิยม คำนวนมาสด และคณะ (2515) เป็นต้น

1.7 การหนีเรียน การหนีเรียนของนักเรียน เป็นตัวแปรที่แสดงถึงความสนใจในการเรียนของนักเรียน ดังนั้น นักเรียนที่สนใจและเอาใจใส่ในการเรียน (หนีเรียนน้อยครั้ง) น่าจะมีโอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนสูง และมีผลงานวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นว่านักเรียนที่หนีเรียน หรือไม่เอาใจใส่ในการเรียน จะมีโอกาสในการเรียนต่อต่ำ เช่น ผลการวิจัยของ ไวเฟิล (1966) โบรแกน (1979) อัลฟอร์ด (1979) และกรมสามัญศึกษา (2509) เป็นต้น

1.8 การมีอาหารกลางวันรับประทาน เป็นตัวแปรที่ชี้ให้เห็นถึงสุขภาพของนักเรียน และยังเป็นตัวแปรที่ชี้ถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง ใค้อีกด้วย ซึ่งมีผลการวิจัยของ นิยม คำนวนมาสก และคณะ (2515) ที่แสดงให้เห็นว่าการที่นักเรียนที่มีสุขภาพไม่ดี และมีฐานะของครอบครัวขาดแคลน มีความสัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียน

2. ตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ของผู้ปกครอง ที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในแต่ละช่วงการศึกษา ที่มีนัยสำคัญคือ สถานภาพการสมรส การศึกษา อาชีพ ขนาดของครอบครัว รายได้ของครอบครัว ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียน ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองสามารถส่งเสียและการมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อตัวนักเรียน ทั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าตัวแปรต่าง ๆ ดังกล่าว จะมีความสัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียน ในลักษณะและเหตุผลต่าง ๆ กัน ดังนี้

2.1 สถานภาพการสมรส สถานภาพการสมรสของผู้ปกครอง เป็นตัวแปรที่แสดงถึงสภาพภายในครอบครัวของนักเรียน ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียนได้ กล่าวคือ นักเรียนที่มีครอบครัวแตกแยก หรือขาดความสมบูรณ์ในครอบครัว น่าจะมีโอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนต่ำ ซึ่งมีผลการวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพจิตของนักเรียน กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียน เช่น ผลการวิจัยของ เวค (1975), เนียร์ (1977) นิยม คำนวนมาสก และคณะ (2515) และ ศิริชัย กาญจนวาสี (2521) เป็นต้น

2.2 การศึกษา ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง เป็นตัวแปรที่น่าจะส่งผลไปยังพื้นฐานทางความคิดในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาของผู้ปกครองของนักเรียน และยังคงเป็นตัวแปรที่แสดงถึงฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองอีกด้วย ดังนั้นนักเรียนที่มีผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่ำ น่าจะมีโอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนน้อย ซึ่งมีผลการวิจัยหลายชิ้นที่สนับสนุนลักษณะดังกล่าวนี้ เช่น ผลการวิจัยของ วูดฮอลล์ (1970), อูคม ภูประคิษฐ์ (2520) และวิศิษฐ์ นาจำปา (2520) เป็นต้น

2.3 อาชีพ อาชีพของผู้ปกครองเป็นตัวแปรที่นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงพื้นฐานทางความคิดในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา แล้วยังเป็นตัวแปรที่แสดงให้เห็นถึงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ของผู้ปกครองอีกด้วย ซึ่งมีผลงานวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของผู้ปกครอง กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียน เช่น ผลการวิจัยของ จิรารักษ์ บาสติก และปุริเชษฐ์ (1962), โวเฟิล (1966) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520) เป็นต้น

2.4 ขนาดของครอบครัว ในการวิจัยนี้ขนาดของครอบครัวหมายถึงจำนวนคนที่ผู้ปกครองต้องให้ความอุปการะ ซึ่งถ้าผู้ปกครองต้องให้ความอุปการะคนในครอบครัวหลายคน อาจทำให้ผู้ปกครองไม่สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้นได้ ซึ่งมีผลการวิจัยของ จิรารักษ์ (1966) ที่ชี้ให้เห็นว่า นักเรียนในครอบครัวขนาดเล็กมีโอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนสูง

2.5 รายได้ในครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวสูงคือ ครอบครัวมีรายได้มาก และมีความเพียงพอของรายได้ในครอบครัว เป็นตัวแปรที่มีความเกี่ยวข้องกับโอกาสในการศึกษาของนักเรียนมาก ก็จะเห็นได้จากผลการวิจัยมากมายที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าว เช่น ผลการวิจัยของ โวเฟิล (1966) วูดฮอลล์ (1970) ยูเนสโก (1974) และกรมสามัญศึกษา (2509) เป็นต้น

2.6 ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียน เป็นตัวแปรที่แสดง

ให้เห็นถึงการเห็นความสำคัญของการศึกษาของผู้ปกครองของนักเรียน และยิ่งอาจแสดงให้เห็นถึงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองของนักเรียนอีกด้วย กล่าวคือ ผู้ปกครองที่เห็นความสำคัญของการเรียนค่า หรือมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ น่าจะต้องการให้นักเรียนเรียนในระดับชั้นที่ไม่สูงมากนัก

2.7 ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองสามารถส่งเสีย เป็นตัวแปรที่น่าจะมีเหตุสืบเนื่องมาจากฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ดังนั้นผู้วิจัยจึงคาดว่า โอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้นของนักเรียนจะมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการส่งเสียของผู้ปกครองด้วย

2.8 การมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อตัวนักเรียน เป็นตัวแปรที่นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความคิดพื้นฐานของผู้ปกครองในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา แล้วยังอาจเป็นตัวแปรที่จะส่งผลไปยังความสนใจ และทัศนคติทางการเรียนของตัวนักเรียนอีกด้วย ซึ่งมีผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกันระหว่าง การมองเห็นความสำคัญ และการมีทัศนคติที่ดีในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียน เช่น ผลการวิจัยของ ยูเนสโก (1974) อัลฟอร์ด (1979) และเพ็ญศรี อรุณรุ่งเรือง (2522) เป็นต้น

3. ความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละตัวแปร ที่มีต่อการเลื่อนระดับชั้นเรียนในแต่ละช่วงการศึกษาของนักเรียนที่อยู่ในอำเภอเมือง และนอกอำเภอเมือง (อำเภอรอบนอก) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้เพราะมีผลการวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างโอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนที่มีภูมิลำเนาต่างกัน เช่น ผลการวิจัยของ จีรารัต บาสติก และปรีเชร์ (1962), โวเฟิล (1966) และอุดม ภูประคิษฐ์ (2520) เป็นต้น

4. ความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละตัวแปร ที่มีต่อการเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยคาดว่า การเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับ เป็นช่วงการเลื่อนระดับชั้นเรียนที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นการเปลี่ยนระดับการศึกษา ในขณะที่การเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษาอื่น ๆ เป็นการเลื่อนระดับชั้นเรียนภายในช่วงการศึกษาช่วงใดช่วงหนึ่งเท่านั้น

จึงน่าจะมีตัวแปรต่าง ๆ เข้ามามีเกี่ยวข้องของควมร่นอยกวา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยในลักษณะของการศึกษาเฉพาะกรณี คือมุ่งจะศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ กับระดับชั้นเรียนที่แตกต่างกันในช่วงการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับ เฉพาะในจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีอัตราการเรียนต่อค่า และมีจำนวนนักเรียนเข้าสอบไล่ปลายปี และสอบได้ในอัตราค่อนข้างต่ำเท่านั้น และในการศึกษาเปรียบเทียบ ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ผู้วิจัยจะมุ่งศึกษาเฉพาะบางตัวแปร ที่ผู้วิจัยคาดว่า จะมีความสำคัญ ให้ค่าความสัมพันธ์สูง และมีนัยสำคัญ ตัวแปรต่าง ๆ ที่เลือกมาศึกษา จะเป็นตัวแปรที่มีอยู่ในองค์ประกอบด้านสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคม ของผู้ปกครอง ของนักเรียน และด้านสถานภาพส่วนตัวของนักเรียน ซึ่งตัวแปรต่าง ๆ ดังกล่าวจะเป็นตัวแปรที่ได้มาจากผลการศึกษาอื่นที่มีค่านัยสำคัญค่อนข้างสูง ในด้านการศึกษา การสอบตกซ้ำชั้น และการออกกลางคัน และเป็นตัวแปรบางตัวที่ผู้วิจัยศึกษาเพิ่มเติมจากการศึกษาอื่น ทั้งนี้ในการศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการศึกษาที่ละตัวแปรที่ได้เลือกมาศึกษา

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. เนื่องจากในการศึกษาและเปรียบเทียบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 2 ด้านดังกล่าว ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลแบบตัดตอน (cross section data) กล่าวคือ จะศึกษาองค์ประกอบทั้ง 2 ด้านจากนักเรียนปัจจุบัน ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และปีที่ 6 มัธยมปีที่ 1 และปีที่ 2 ดังนั้นผู้วิจัยจะถือว่า การเลื่อนไปตามระดับชั้นเรียนจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อมัธยมปีที่ 1 และมัธยมปีที่ 1 ต่อมัธยมปีที่ 2 ของนักเรียนรุ่นใดรุ่นหนึ่งในจังหวัดกำแพงเพชรนั้น จะมีสภาพเหมือนกับสภาพของนักเรียนในแต่ละระดับชั้นเรียนในปัจจุบัน เพราะอัตราการเพิ่มประชากร สภาพแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจและสังคม สภาพการศึกษาของจังหวัด ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่สูง

มากนัก ในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้¹

2. การวิจัยนี้จะถือว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง สามารถทำแบบทดสอบเชาวน์ปัญญา ได้เต็มตามความสามารถของตน โดยไม่มีอิทธิพลของตัวแปรรบกวนอื่น ๆ และนักเรียนและผู้ปกครองของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยความเข้าใจ และจริงใจ

3. การวิจัยนี้จะถือว่า ตัวแปรต่อไปนี้เป็นคือ ระดับชั้นเรียน ลำดับที่ของการเป็นบุตร การหนีเรียน และอาชีพของผู้ปกครอง เป็นตัวแปรที่จัดให้อยู่ในมาตราวัดแบบอันดับ (Ordinal Scale) ได้

ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย

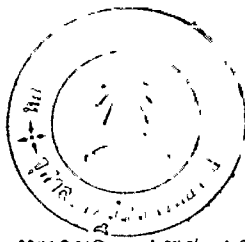
เนื่องจากผู้วิจัยมีข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลาในการเก็บข้อมูล และความสะดวกในการเดินทางไปเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจึงต้องเลือกสุ่มเฉพาะโรงเรียนที่อยู่ในเส้นทางคมนาคมที่ติดถนนใกล้สะดวก จึงอาจทำให้ผลการวิจัยที่ได้คลาดเคลื่อนไปบ้าง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

นักเรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 1 และมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในโรงเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ปีการศึกษา 2522

ผู้ปกครองนักเรียน หมายถึง ผู้ที่ให้ความอุปการะ หรือส่งเสียให้นักเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ ดังกล่าว

¹ uryasae-ueyck of srapa srasrukgij and sangam srapa karasika of jingwat karnphongphay in bth 2 nua 23-31.

สถานภาพส่วนตัวของนักเรียน หมายถึง เพศ เชื้อชาติ ภูมิลำเนา ลำดับที่ของการ เป็น บุตร จำนวนพี่น้อง ของนักเรียน การช่วยทำงานบ้านของ นักเรียน การขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน การหนี เรียนของนักเรียน และการรับประทานอาหารกลางวันของ นักเรียน ในระดับชั้นต่าง ๆ

สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง หมายถึง อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพการสมรส ขนาดของครอบครัวที่ต้อง อุปการะ ระดับชั้นการศึกษาที่ผู้ปกครองต้องการให้ นักเรียนเรียน และระดับชั้นการศึกษาที่สามารถส่งเสีย ให้ให้นักเรียนเรียน การมองเห็นประโยชน์ของการเรียนของ ผู้ปกครอง ของนักเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ

การเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษาภาคบังคับ หมายถึง การที่นักเรียน ไม่ได้ออกกลางคันในระหว่างการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และนักเรียนได้เข้าสอบไล่ปลายปี และสามารถสอบได้ โดยไม่สอบตกซ้ำชั้น จึงทำให้นักเรียนเลื่อนขึ้นมาเรียนใน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษาต่อมา

การเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับ หมายถึง การที่นักเรียนไม่ได้ออกกลางคันในระหว่าง การศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนักเรียนได้เข้าสอบ ไล่ปลายปี และสามารถสอบได้โดยไม่ต้องสอบตกซ้ำชั้นแล้ว นักเรียนยังมีโอกาสเข้าสอบคัดเลือกศึกษาต่อในระดับ มัธยมศึกษา และสามารถสอบคัดเลือกได้ จึงทำให้นักเรียน เลื่อนขึ้นมาเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในปีการศึกษาต่อมา

การเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับ หมายถึง การที่นักเรียนไม่ได้ออกกลางคันในระหว่างการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และนักเรียนได้เข้าสอบไล่ปลายปี และสามารถสอบได้โดยไม่สอบตกซ้ำชั้น จึงทำให้นักเรียนเลื่อนชั้นมาเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในปีการศึกษาต่อมา

เขาวงกตปัญญา หมายถึง ความสามารถในการสังเกต และการจัดเรียงระบบความคิดที่ชัดเจน (Clear Thinking) ซึ่งสำหรับการวิจัยนี้ คือคะแนนที่ได้จากการทำแบบสอบ Standard Progressive Matrices

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย